

Ergenlerde Gelecek Beklentileri ve Okula Uyum İlişkisi*

Ayşenur MAKAS¹, Betül DÜŞÜNCELİ²

Öz: Araştırmanın temel amacı ergenlerin gelecek beklentileri ile okula uyumları arasındaki ilişkiyi incelemektir. Ayrıca ergenlerin gelecek beklentileri ve okula uyumlarının cinsiyet, okul türü ve lise tercih sebebi değişkenlerine göre incelenmesi de hedeflenmiştir. Bu doğrultuda Doğu Anadolu bölgesinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı üç ortaöğretim kurumunda öğrenim görmekte olan 651 öğrenci araştırmaya gönüllü katılım sağlamıştır. Araştırmada veriler Ergen Gelecek Beklentileri Ölçeği, Okula Uyum Ölçeği ve kişisel bilgi formu ile toplanmıştır. Araştırmada 'karşılaştırmalı ilişkisel tarama modeli' kullanılmıştır. Verilerin analizinde Spearman Sıra Farkları korelasyon analizi, Kruskal-Wallis ve Mann-Whitney U testleri kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, ergen gelecek beklentilerinin tüm alt boyutları (iş ve eğitim, evlilik ve aile, din ve toplum, sağlık ve yaşam) ile okula uyum arasında düşük düzeyde pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ergenlerin gelecek beklentilerinin ve okula uyumlarının cinsiyete ve lise tercih sebebine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği, ayrıca ergenlerin gelecek beklentilerinin okul türüne göre de farklılaştığı görülmüştür.

Anahtar Sözcükler: Okula Uyum, Gelecek Beklentileri, Ergenlik.

The Relationship between Future Expectations and School Adaptation of Adolescents

Abstract: This study aims to investigate the relationship between adolescents' future expectations and their adaptation to school. Another aim is to examine adolescents' future expectations and adaptation to school according to the following three variables: gender, school type, and reason for high school preference. In terms of participants, 651 students in three secondary schools affiliated to the Ministry of National Education in Turkey's Eastern Anatolia region participated voluntarily. Data were collected using Adolescent Future Expectations Scale, School Adjustment Scale, and personal information forms. A "comparative and correlational research" method was used in the study. Spearman Rank Differences correlation analysis and Kruskal-Wallis and Mann-Whitney U tests analyzed the data. As a result of the research, a low level statistically significant positive correlation was found between all sub-dimensions of adolescents' future expectations (work and education, marriage and family, religion and society, health and life) and school adaptation. Adolescents' future expectations and adaptation to school differed significantly according to gender and reason for high school preference. Additionally, the adolescents' future expectations differed according to the type of school.

Keywords: School Adaptation, Future Expectations, Adolescence

Geliş Tarihi: 25.01.2021

Kabul Tarihi: 04.03.2021

Makale Türü: Araştırma Makalesi

* Bu çalışma, ikinci yazarın danışmanlığında birinci yazarın yüksek lisans tez çalışmasından üretilmiştir.

¹ Milli Eğitim Bakanlığı, Muş, Türkiye, e-posta: aysenur_cskn@hotmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6581-8274>

² Sakarya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Sakarya, Türkiye, bbayraktar@sakarya.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6794-8811>

Atf için/ To cite:

Makas, A. ve Düşünceli, B. (2021). Ergenlerde gelecek beklentileri ve okula uyum ilişkisi. *Yaşadıkça Eğitim*, 35(1), 221-234.

İnsanlar doğdukları andan yaşamın son anına kadar farklı gelişim süreçlerinden geçerler. Ergenlik, bedensel, cinsel, duygusal, ahlaki, sosyal, ruhsal, kişilik ve kimlik gelişimi gibi birçok açıdan hızlı bir değişimin yaşanmasıyla araştırmacıların ilgisini çeken bir dönem olma özelliğini taşımaktadır. Geleceğe yönelik oluşturulan hedeflerin çoğunlukla ergenlik döneminde başlaması ve yetişkinlik dönemini büyük oranda etkilemesi ergenlik dönemini araştırmaya değer önemli konulardan biri haline getirmektedir. Okul ise ergenin yaşantısının dikkate değer bir bölümünü kapsamakla birlikte, geleceğe yönelik hedeflerinin oluşmasında etkili bir role sahiptir.

Gelecek beklentisi genel anlamda bireylerin gelecekte toplumsal hayattan beklentileri ve gelecekte kiminle, nerede, nasıl bir hayat beklediğini ifade etmektedir (İkizoğlu, Önal-Dölek ve Gökçearslan Çiftçi, 2007). Ayrıca gelecek beklentisi bireyin hem içinde bulunduğu zamanı ve hem de gelecek yaşamını etkilemektedir. Geçmiş deneyimlerinin olumlu olması kişinin içinde bulunduğu döneme ait sorumluluklarını başarılı bir şekilde gerçekleştirmesine ve geleceğe yönelik beklentilerini artırarak gelecek yaşamında daha yüksek performans göstermesine katkı sağlamaktadır (Tuncer, 2011). Bireyin geleceğe ilişkin olumlu bakışı ise geleceğe dair olan hedefleri için sorumluluklarını yerine getirmesine ve yaşamdan zevk almasına yardımcı olmaktadır. Bu doğrultuda bireylerin geleceğe ilişkin beklentileri hem kendileri hem de toplum için büyük bir öneme sahiptir (Yavuzer, Demir, Meşeci ve Sertelin, 2005). Geleceği düşünmek bireyin gündelik davranışlarını motive ederken; seçimleri, kararları ve gelecekteki faaliyetlerini de etkileyerek ergenlerin ruh sağlığında koruyucu bir faktör görevi görmektedir. Nitekim yapılan çalışmalar duygusal ve davranışsal sorunları olan ergenlerin gelecek beklentilerinin diğer ergenlere göre düşük olduğunu ortaya koymaktadır (Verdugo ve Sánchez-Sandoval, 2018). Ergenlerin geleceğe ilişkin genellikle, mezun olmak, herhangi bir işte başarılı olmak, sevgili edinmek, evlenmek gibi beklentileri olduğu görülmektedir (Şimşek, 2012). Bu beklentiler ekonomik, mesleki, eğitsel, aile kurma, sağlık ve topluma yönelik içeriklere sahiptir (Ege, 2018). Ergenlerin içinde bulundukları dönemin de etkisiyle daha çok hayatlarını yapılandırmaya yönelik planlamalarının olduğu söylenebilir. Bu planlamalara etki edebilecek kişiye ait ya da çevresel birçok faktörden bahsetmek mümkündür. Bu çalışmada ergenlerin günlük yaşantısının çoğunu kapsayan “okul” ele alınmıştır. Ergenlerin okulla olan ilişkileri çeşitli nedenlerin de etkisiyle farklılaşabilmektedir. Okula uyum sağlayabilen ergenlerin psikolojik iyi oluşlarının da bu durumdan etkileneceği öngörülebilir. Bu bağlamda çalışmada ergenlerin okula uyumları inceleme konusu yapılmıştır.

Çocuk için okul ortamı, aile dışındaki bir ortama geçiş anlamına gelmektedir. Okul ortamı uyulması gereken kuralları, yapılması gereken görevleri ve uyum sağlanması gereken öğretmen ve arkadaşların olduğu yeni bir ortamdır. Uyum sürecinde bireyin akademik olarak hazırlıklı olmasıyla birlikte sosyal ve duygusal gelişim için de yeterli düzeyde beceri ve yetkinliklere sahip olması gerekmektedir (İnal, 2012). Bu beceri ve yetkinliklere sahip olan öğrencilerin okul başarısı ve uyumunun yüksek olacağı öngörülebilir. Okula uyum, öğrenme sürecinde gerekli olanları ve öğrencinin türlü özellikleri ile öğrenci arasındaki en yüksek uyumu belirten çok yönlü ve karmaşık bir süreç olarak belirtilmektedir (Bağçeli-Karaman, 2018). Aynı zamanda, bireyin içinde bulunduğu ortamda otantik olabilmesi, bu ortama katılım gösterebilmesi, rahatlığını sergileyebilmesi, ortamdaki bireyler tarafından benliğine saygı gösterilmesi ve bu ortamdaki diğerleriyle sosyal ve duygusal olarak ilişki içinde olabilmesi olarak tanımlanmaktadır (Demirci, 2019). Bir anlamda öğrencinin okul ortamında arkadaşları ve öğretmenleriyle iyi ilişkiler kurabilmesi ve bu ilişkileri sürdürebilmesi okula uyum anlamına gelmektedir.

Okul hayatına uyum sağlamak, bir kişinin çocukluk ve ergenlik döneminde, özellikle benlik kavramı ve değerlerin oluşumu sırasında psikolojik ve sosyal uyumunu önemli ölçüde etkilemektedir (Duncan ve diğerleri, 2007). Bu uyumu sağlamada başarılı olan öğrenciler, okulun kurallarına ve düzenine bağlı kalabilmekte, kişiler arası iyi ilişkiler sürdürmekte ve derse aktif olarak katılmaktadır (Birch ve Ladd, 1997). Okul yaşamına uyum sağlayamayanlar ise pasiflik, olumsuz duygusal ve psikolojik durumlar ve antisosyal davranışlar göstermekte, bunun sonucunda da olumsuz benlik örüntüleri oluşturabilmektedir (Fergusson ve Horwood, 1995). Özel kuralların olduğu bir ortama girmek, topluluk önünde konuşmak, uyum sağlamak zorunda olmak gibi durumlar her öğrencide kaygı oluşturabilmektedir (Ruckstuhl-Valenti, t.y.). Okula uyum

sürecinin duygusal bir yönü olduğunu söylemek mümkündür. Bu bağlamda, yeni ortama girmek ve o ortamın kurallarına uymak durumunda olmak, ergende bir uyum zorluğu olarak ortaya çıkabilir.

Çocukluk çağı örselenme yaşantılarına sahip olmak ergenlerin gelecek beklentilerinin düşmesine neden olurken (Savcı, 2016), psikolojik dayanıklılığın yüksek olması ergenlerin gelecek beklentilerinin yükselmesine olanak tanımaktadır (Aktaş, 2016). Bu bulgular ergenlerin gelecek beklentileri ile ruh sağlığı arasındaki ilişkiye dair bilgiler sunmaktadır. Okul yaşantısı ele alındığında okul aidiyetinin artmasının ergenlerin akademik başarı, öğrenmeden zevk alma, eğitimsel amaçlar, akademik yeterlik gibi okul işlevlerinde de bir artışa sebep olduğu (Arslan ve Tanhan, 2019), okula ilişkin sorun yaşayan ergenlerin ise, sorun yaşamayan ergenlere göre gelecek beklentilerinin daha düşük olduğu görülmüştür (Ege, 2018). Sonuç olarak literatürdeki çalışmalar ışığında bu araştırmada a) ergenlerin gelecek beklentileri ile okula uyumları arasındaki ilişkisi ile b) ergenlerin gelecek beklentileri ve okula uyumlarının cinsiyet, okul türü ve lise tercih sebebi değişkenlerine göre incelenmesi amaçlanmaktadır. Okula uyum, gelecek beklentileri gibi ergenlerin ruh sağlığına etki eden faktörlerin incelenmesinin bu doğrultuda önleyici çalışmalar yapılması konusunda yardımcı olacaktır.

Yöntem

Araştırma ergenlerin gelecek beklentileri ve okula uyum arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla, nicel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı tarama modelinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmada 'karşılaştırmalı ilişkisel tarama modeli' kullanılmıştır. İki veya ikiden fazla değişken arasında değişim olup olmadığını ve değişimin derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma desenlerinin tümü 'ilişkisel tarama modeli' olarak tanımlanmaktadır (Karasar, 2013).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Doğu Anadolu bölgesinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı üç ortaöğretim kurumunda öğrenim görmekte olan 651 (407 kız ve 244 erkek) ergen oluşturmaktadır. Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'nde öğrenim görmekte olan 159 (%24.42), Anadolu Lisesi'nde öğrenim görmekte olan 186 (%28.58), Fen Lisesi'nde öğrenim görmekte olan 306 öğrenci (%47) olmak üzere üç farklı türdeki ortaöğretim kurumundaki ergen araştırmaya gönüllü olarak katılım sağlamıştır. Ergenlerin lise seçim süreçlerini etkileyen etmenler incelendiğinde 132'sinin (%20.3) ailesinin isteği, 119'unun (%18.3) kendi isteği, 260'ının (%40) kendi ve ailesinin ortak isteği, 103'ünün (%16) puan, 37'sinin (%5.40) diğer sebeplerden (mahalli yerleşme sistemi, okul seçeneğinin kısıtlı olması) dolayı öğrenim gördükleri liseyi seçtikleri tespit edilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veriler Ergen Gelecek Beklentileri Ölçeği, Okula Uyum Ölçeği ve kişisel bilgi formu ile toplanmıştır.

Kişisel bilgi formu. Araştırmacı tarafından hazırlanan kişisel bilgi formu katılımcılara ilişkin demografik bilgileri içermektedir. Formda cinsiyet, okul türü ve lise seçim sürecini etkileyen faktörleri kapsayan sorular bulunmaktadır.

Ergen gelecek beklentileri ölçeği. Ölçek, McWhirter ve McWhirter (2008) tarafından geliştirilmiş olup Tuncer (2011) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. Öğrencilerin geleceğe yönelik beklentilerini içeren (Hayatımla ilgili başarmak istediğim şeyleri başarmış olacağım gibi) toplamda 25 maddeden oluşan Likert tipinde (1. Kesinlikle inanmıyorum, 2. Hiç inanmıyorum, 3. Kısmen inanmıyorum, 4. Kısmen inanıyorum, 5. Orta derecede inanıyorum, 6. Çok inanıyorum, 7. Kesinlikle inanıyorum) bir ölçme aracıdır. Ölçek; iş ve eğitim, evlilik ve aile, din ve toplum, sağlık ve yaşam boyutu olmak üzere dört alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeklerden alınan yüksek puan, geleceğe yönelik beklentinin yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçek toplam puanı hesaplanamadığından alt boyutlar üzerinden analiz yapılmıştır (Tuncer, 2011).

Tuncer (2011) tarafından yapılan açımlayıcı faktör analizine göre dört faktörün varyansa yaptığı katkı %67.358'dir. Maddelere ait faktör yükleri İş ve Eğitim'de %12.140 ve %48.561 arasında; Evlilik ve Aile'de %2.268 ve %9.073 arasında; Din ve Toplum'da %1.354 ve %5.416 arasında; Sağlık ve Yaşam'da %1.077 ve

%4.308 arasındadır. Ölçeğin doğrulayıcı faktör analizi sonucuna göre, Kikare değerinin 596.199 ve anlamlılık düzeyinin $p=0.000$ olduğu görülmektedir. Ayrıca ölçeğin CFI değeri 0.905, GFI değeri 0.780 ve RMSEA değeri 0.085 bulunmuştur. Diğer yandan, bütün faktörler arasında yapılan korelasyon analizi sonucunda pozitif ve anlamlı ilişki bulunmuştur. En yüksek ilişki İş ve Eğitim ile Din ve Toplum faktörleri arasında, en düşük ilişki ise Evlilik ve Aile ile Sağlık ve Yaşam faktörleri arasında bulunmuştur ($r=0.668$, $p=0.000$). Ölçeğe ait Cronbach alfa katsayısı 0.925 olarak bulunmuştur (Tuncer, 2011).

Okula uyum ölçeği. Springer McQueen, Quintanilla, Arrivillaga ve Ross (2009) tarafından geliştirilen Okula Uyum Ölçeği; Durnalı, Filiz ve Aydın (2018) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. Ölçek toplamda 10 maddeden oluşmaktadır. Ölçekte yer alan maddeler (1. Asla düşünmem, 2. Bazen düşünürüm, 3. Sık sık düşünürüm, 4. Her zaman düşünürüm) 4'lü Likert olarak puanlanmaktadır. Ters puanlanan madde bulunmayan ölçekten alınan yüksek puanın okula uyumun yüksek olduğunu, alınan düşük puanın ise okula uyumun düşük olduğu anlamına gelmektedir. Ölçeğin uyarlaması için yapılan açımlayıcı faktör analizi işlemi öncesi maddeler arası düzeltilmiş korelasyon değeri .30'dan düşük olan 8 ve 9. Maddeler ölçekten çıkarılmıştır. Yapılan açımlayıcı faktör analizi sonucunda ölçeğin tek alt boyutunun öz değerinin 3.879 ve açıkladığı varyansın ise %48.493 olduğu ifade edilmiştir. Ölçeğin faktör yük değerlerinin .40 ile .81 arasında olduğu görülmüştür (Durnalı ve diğerleri, 2018). Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı için yapılan analiz sonucunda Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı .84, test-tekrar test güvenirliği puanı ise .68 olarak bulunmuştur (Durnalı ve diğerleri, 2018).

Verilerin Toplanması ve Etik İlkeler

Araştırmada veriler bilimsel yöntemler dâhilinde elde edilmiştir. Araştırma verilerinin toplanması için ilk aşamada Sakarya Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'ndan (Sayı: 61923333/050.99/), ikinci aşamada çalışmanın yapıldığı ilin Milli Eğitim Müdürlüğü'nden gerekli izinler alınmış, katılımcılar çalışmaya gönüllülük ilkesi doğrultusunda katılım sağlamıştır. Katılımcılara araştırmanın bilimsel ilkeler dâhilinde yürütüldüğü, katılımcıların isimlerinin üçüncü kişilerle paylaşılmayacağı yönünde taahhüt verilmiştir. Araştırmada yer alan veri toplama araçlarının uygulanması bizzat araştırmacılar tarafından sınıf ortamında yüz yüze yapılmış, uygulama için bir ders saati (40 dakika) ayrılmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmada sosyal bilimler için uygun bir istatistik paket programı kullanılmıştır. Elde edilen verilerin normal dağılım gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk normallik testleri uygulanmıştır. Ergenlerin gelecek beklentileri alt boyutları ve okula uyumları arasındaki ilişkiyel değerlere bakmak için verilerin normal dağılım göstermemesi nedeni ile parametrik olmayan yöntemlerden Spearman Sıra Farkları korelasyon analizi kullanılmıştır. Verilerin analizinde ölçeklerden elde edilen verilerin normallik varsayımlarını karşılamaması nedeniyle parametrik olmayan yöntemlerden ikiden fazla değişken arasında anlamlı farklılık olup olmadığına bakmak için Kruskal-Wallis testi kullanılmıştır. Değişken grupları arasındaki ikili karşılaştırmayı test etmek için ise Mann-Whitney U testi kullanılmıştır.

Bulgular

Araştırma temel amacı ergenlerin gelecek beklentileri ile okula uyumları arasındaki ilişkiyi incelemektir. Ayrıca araştırmada ergenlerin gelecek beklentileri ve okula uyumlarının cinsiyet, okul türü ve lise tercih sebebi değişkenlerine göre incelenmesi de hedeflenmiştir. Araştırmada yer alan problemlerin çözümü için kullanılacak analize karar verebilmek için uygulanan Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk normallik testi sonuçları Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Ergenlerin Gelecek Beklentileri Alt Boyutları ile Okula Uyum Puanlarının Normallik Testi Sonuçları

	Kolmogorov-Smirnov			Shapiro-Wilk		
	İstatistik	sd	p	İstatistik	sd	p
Okula Uyum	.072	651	.000	.970	651	.000
İş ve Eğitim	.128	651	.000	.886	651	.000
Evlilik ve Aile	.115	651	.000	.920	651	.000
Din ve Toplum	.135	651	.000	.918	651	.000

Sağlık ve Yaşam	.092	651	.000	.952	651	.000
-----------------	------	-----	------	------	-----	------

$p < .05$

Tablo 1 incelendiğinde ergenlerin okula uyum puanları ile gelecek beklentileri puanlarının (iş ve eğitim, evlilik ve aile, din ve toplum, sağlık ve yaşam) normal dağılım göstermediği görülmektedir ($p < 0.05$). Ergenlerin okula uyum puanları ile gelecek beklentileri puanları (iş ve eğitim, evlilik ve aile, din ve toplum, sağlık ve yaşam) arasında ilişki olup olmadığını test etmek için yapılan Spearman Sıra Farkları korelasyon analizi sonuçları Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Spearman Sıra Farkları Korelasyon Analizi Sonuçları

		İş ve Eğitim	Evlilik ve Aile	Din ve Toplum	Sağlık ve Yaşam
	Korelasyon Katsayısı	.199	.119	.167	.211
Okula Uyum	p	.000	.002	.000	.000
	N	651	651	651	651

$p < .01$

Tablo 2 incelendiğinde ergenlerin okula uyumları ile gelecek beklentilerinin tüm alt boyutları (iş ve eğitim, evlilik ve aile, din ve toplum, sağlık ve yaşam) arasında düşük düzeyde pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur (sırasıyla, $r = .199$, $p < 0.01$; $r = .119$, $p < 0.01$; $r = .167$, $p < 0.01$; $r = .211$, $p < 0.01$). Ergenlerin gelecek beklentileri ve okula uyum puanlarının cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan Mann-Whitney U testi sonuçlarına Tablo 3’te yer verilmiştir.

Tablo 3. Cinsiyete Göre Mann-Whitney U Testi Sonuçları

	Cinsiyet	n	Sıra Ort.	Sıra Top.	U	p
İş ve Eğitim	Kız	407	341.48	138983.00	43353.000	.007
	Erkek	244	300.18	73243.00		
	Toplam	651				
Evlilik ve Aile	Kız	407	311.05	126598.50	43570.500	.009
	Erkek	244	350.93	85627.50		
	Toplam	651				
Din ve Toplum	Kız	407	321.11	130693.00	47665.000	.390
	Erkek	244	334.15	81533.00		
	Toplam	651				
Sağlık ve Yaşam	Kız	407	327.14	133144.50	49191.500	.842
	Erkek	244	324.10	79081.50		
	Toplam	651				
Okula Uyum	Kız	407	308.76	125665.00	42637.000	.002
	Erkek	244	354.76	86561.00		
	Toplam	651				

$p < .05$

Tablo 3 incelendiğinde ergenlerin iş ve eğitim boyutundaki gelecek beklentilerinin cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği görülmektedir ($U=43353$; $p < 0.05$). Yapılan incelemede kız ergenlerin erkek ergenlere göre iş ve eğitim boyutundaki gelecek beklentilerinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Ergenlerin evlilik ve aile boyutundaki beklentileri cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($U=43570$; $p < 0.05$). Yapılan incelemede erkek ergenlerin kız ergenlere göre evlilik ve aile boyutundaki gelecek beklentilerinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Ergenlerin din ve toplum boyutu ile sağlık ve yaşam boyutundaki gelecek beklentileri ise cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermemektedir (sırasıyla $U=47665$, $U=49191$; $p > 0.05$). Ayrıca ergenlerin okula uyum puanlarının cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği görülmektedir ($U=42637$; $p < 0.05$). Yapılan incelemede erkek ergenlerin kız ergenlere göre okula uyum puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Ergenlerin gelecek beklentileri ve okula uyum puanlarının okul türüne göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan Kruskal-Wallis testi sonuçlarına Tablo 4’te yer verilmiştir.

Tablo 4. Okul Türüne Göre Kruskal-Wallis Testi Sonuçları

	Okul Türü	n	Sıra Ort.	Ki-kare	sd	p	Farklılık
İş ve Eğitim	Anadolu Lisesi	186	342.06	5.697	2	.058	
	Meslek Lisesi	159	343.13				
	Fen Lisesi	306	307.33				
	Toplam	651					
Evlilik ve Aile Boyutu	Anadolu Lisesi	186	359.00	13.795	2	.001	Fen Lisesi<Anadolu Lisesi
	Meslek Lisesi	159	341.83				
	Fen Lisesi	306	297.71				Fen Lisesi<Meslek Lisesi
	Toplam	651					
Din ve Toplum	Anadolu Lisesi	186	342.71	39.765	2	.000	Anadolu Lisesi< Meslek Lisesi
	Meslek Lisesi	159	393.34				
	Fen Lisesi	306	280.85				Fen Lisesi< Anadolu Lisesi
	Toplam	651					
Sağlık ve Yaşam	Anadolu Lisesi	186	346.78	16.153	2	.000	Fen Lisesi<Anadolu Lisesi
	Meslek Lisesi	159	361.18				
	Fen Lisesi	306	295.09				Fen Lisesi<Meslek Lisesi
	Toplam	651					
Okula Uyum	Anadolu Lisesi	186	335.69	3.118	2	.210	
	Meslek Lisesi	159	303.31				
	Fen Lisesi	306	331.90				
	Toplam	651					

p<.05

Tablo 4 incelendiğinde, ergenlerin evlilik ve aile, din ve toplum, sağlık ve yaşam boyutlarındaki gelecek beklentileri okul türüne göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği görülmektedir [sırasıyla, χ^2 (sd=2, n=651)=13.795, p<0.05; χ^2 (sd=2, n=651)=39.765, p<0.05; χ^2 (sd=2, n=651)=16.153, p<0.05]. Fen Lisesi'nde öğrenim gören ergenlerin evlilik ve aile boyutundaki puanlarının Anadolu Lisesi ve Meslek Lisesi'nde öğrenim gören ergenlerin puanlarından daha düşük olduğu görülmektedir. Meslek Lisesi'nde öğrenim gören ergenlerin din ve toplum boyutundaki puanlarının Anadolu Lisesi ve Fen Lisesi'nde öğrenim gören ergenlerin puanlarından, Anadolu Lisesi'nde öğrenim gören ergenlerin puanlarının ise Fen Lisesi'nde öğrenim gören ergenlerin puanlarından daha yüksek olduğu görülmektedir. Fen Lisesi'nde öğrenim gören ergenlerin sağlık ve yaşam boyutundaki puanlarının Anadolu Lisesi ve Meslek Lisesi'nde öğrenim gören ergenlerin puanlarından daha düşük olduğu görülmektedir. Ergenlerin iş ve eğitim boyutundaki gelecek beklentilerinin ise okul türüne göre anlamlı farklılık göstermediği görülmektedir [χ^2 (sd=2, n=651)= 5.697, p>0.05]. Ayrıca ergenlerin okula uyum puanlarının okul türüne göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir [χ^2 (sd=2, n=651)= 3.118, p>0.05]. Ergenlerin gelecek beklentileri ve okula uyum puanlarının lise tercih sebebine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan Kruskal-Wallis testi sonuçlarına Tablo 5'te yer verilmiştir.

Tablo 5. Lise Tercih Sebebine Göre Kruskal-Wallis Testi Sonuçları

	Okul Türü	n	Sıra Ort.	Ki-kare	sd	p	Farklılık
İş ve Eğitim	Ailemin isteği	132	272.16	18.201	4	.001	Ailemin isteği< Kendi isteğim Ailemin isteği< Benim ve ailemin ortak isteği Ailemin isteği< Puan
	Kendi isteğim	119	352.51				
	Benim ve ailemin ortak isteği	260	335.12				
	Puan	103	349.34				
	Diğer	37	273.25				
	Toplam	651					
Evlilik ve Aile Boyutu	Ailemin isteği	132	284.09	13.710	4	.008	Ailemin isteği< Kendi isteğim Ailemin isteği< Benim ve ailemin ortak isteği Ailemin isteği< Puan
	Kendi isteğim	119	369.71				
	Benim ve ailemin ortak isteği	260	322.68				
	Puan	103	334.36				
	Diğer	37	307.18				
	Toplam	651					
Din ve Toplum	Ailemin isteği	132	300.21	14.028	4	.007	Ailemin isteği< Kendi isteğim Ailemin isteği< Benim ve ailemin ortak isteği
	Kendi isteğim	119	351.99				
	Benim ve ailemin ortak isteği	260	339.04				

	isteği						Diğer< Benim ve ailemin ortak isteği
	Puan	103	315.92				Diğer< Kendi isteğim
	Diğer	37	237.41				
	Toplam	651					
Sağlık ve Yaşam	Ailemin isteği	132	285.46	12.749	4	.013	Ailemin isteği< Kendi isteğim
	Kendi isteğim	119	356.33				Ailemin isteği< Benim ve ailemin ortak isteği
	Benim ve ailemin ortak isteği	260	327.88				Ailemin isteği< Puan
	Puan	103	344.98				Diğer< Kendi isteğim
	Diğer	37	276.79				Diğer< Puan
	Toplam	651					
Okula Uyum	Ailemin isteği	132	278.09	20.783	4	.000	Ailemin isteği< Kendi isteğim
	Kendi isteğim	119	342.16				Ailemin isteği< Benim ve ailemin ortak isteği
	Benim ve ailemin ortak isteği	260	355.93				Diğer< Kendi isteğim
	Puan	103	301.55				Puan< Benim ve ailemin ortak isteği
	Diğer	37	272.07				Diğer< Benim ve ailemin ortak isteği
	Toplam	651					

$p<.05$

Tablo 5 incelendiğinde, ergenlerin gelecek beklentileri puanlarının (iş ve eğitim, evlilik ve aile, din ve toplum, sağlık ve yaşam) lise tercih sebebine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği görülmektedir [sırasıyla, χ^2 (sd=2, n=651)= 18.201, $p<0.05$; χ^2 (sd=2, n=651)= 13.710, $p<0.05$; χ^2 (sd=2, n=651)= 14.028, $p<0.05$; χ^2 (sd=2, n=651)= 12.749, $p<0.05$]. İş ve eğitim boyutu ile Evlilik ve aile boyutunda ailesinin isteği ile tercih yapan ergenlerin kendi isteği, kendisinin ve ailesinin ortak isteği ve puan nedeniyle tercih yapanlara göre puanlarının daha düşük olduğu görülmektedir. Din ve toplum boyutunda ailesinin isteğine göre tercih yapanların puanlarının kendi isteği ve kendisi ile ailesinin ortak isteğine göre tercih yapan ergenlerin puanlarından daha düşük olduğu görülmektedir. Diğer seçeneğini belirten ergenlerin puanlarının ise kendisi ve ailesinin ortak isteği ile kendi isteğine göre tercih yapan ergenlere göre daha düşük olduğu görülmektedir. Sağlık ve yaşam boyutunda ise, ailesinin isteği ile tercih yapanların puanlarının kendi isteği, kendisi ve ailesinin ortak isteği ve puan seçeneklerini belirten ergenlerin puanlarına göre daha düşük, diğer seçeneğini belirten ergenlerin puanlarının da kendi isteği ve puan seçeneğini belirten ergenlerin göre daha düşük olduğu görülmektedir. Ayrıca ergenlerin okula uyum puanlarının lise tercih sebebine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği görülmektedir [χ^2 (sd=2, n=651)= 20.783, $p<0.05$]. Buna göre, kendi isteği ile tercih yapan ergenlerin ailesinin isteğine ve diğer nedenlerle tercih yapan ergenlere göre okula uyum puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Kendisi ve ailesinin ortak isteğine göre tercih yapan ergenlerin ailesinin isteğine, puana ve diğer nedenlere göre tercih yapan ergenlere göre okula uyum puanları daha yüksek olduğu görülmektedir.

Sonuç ve Tartışma

Çalışmanın bu bölümünde, araştırmada elde edilen bulgular, ilgili literatür kapsamında tartışılmıştır. Araştırma sonucunda ergenlerin okula uyumları ile gelecek beklentilerinin tüm alt boyutları (iş ve eğitim, evlilik ve aile, din ve toplum, sağlık ve yaşam) arasında düşük düzeyde pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Baş ve Altun'un (2020) yapmış oldukları araştırma sonucunda öğrencilerin okula bağlılık düzeyi arttıkça öğrencilerin geleceğe dair beklentilerinin olumlu olması mevcut araştırma bulgusunu destekler niteliktedir. Araştırma bulgusu *iş ve eğitim* boyutunda incelendiğinde; ergenlerin gelecekte iyi bir iş sahibi olma, eğitim hayatını sürdürme, istediği mesleği yapma ve yeterli para kazanma gibi beklentilerinin okul uyum ile düşük düzeyde de olsa pozitif yönde olduğu görülmüştür. Araştırma yapılan bölgedeki sosyoekonomik durumun düşük ve çalışma hayatının sınırlı (Bulut, 2019) olduğu düşünüldüğünde ergenlerin içinde bulundukları olumsuz durumları değiştirmek istedikleri ve daha yaşanabilir gelecek planladıkları söylenebilir. Bu beklentileri okula uyumlarını ve motivasyonlarını olumlu etkiliyor olabilir.

Evlilik ve aile boyutu; evleneceğine, mutlu olacağına inanmak ve çocuk sahibi olacağını gelecekte beklemek olarak ifade edilebilir. Bu boyut ile ilişkili olabilecek çalışmalar incelendiğinde; Bener ve Günay'ın

(2013) gençler üzerinde yapmış oldukları araştırmada gençlerin evlenmek ve aile kurmaya olumlu ve geleneksel bakış açısına sahip olduklarına ulaşılmıştır. Ergenlik döneminde yakın ilişkiler kurmayı ve ilişkileri sürdürmeyi başaran ergenler, kendisine ve diğer bireylere güvenerek sevmek ve sevilme yeteneğine sahip olmaktadır (Erikson, 1963, 1965, 1983; akt. Senemoğlu, 2020, s.84). Okul ortamı, ergenlik döneminde bu yakın ilişkilerin kurulabileceği yerlerden biri olma özelliği taşımaktadır. Okula uyumu olan ergenin, çevresiyle yakın ilişkiler kurabileceği ve bu ilişkileri sürdürebileceği düşünülebilir. Ergenlik döneminde sağlıklı bir şekilde ilişki kurmayı ve sürdürmeyi başaran ergenin bu durumu, yetişkinlik yaşantısında evlilik ve aile kurmaya ilişkin sürecini de başarıyla gerçekleştirmesine temel oluşturabilir. Bu da okula uyum ile gelecek beklentilerinin evlilik ve aile boyutunun pozitif yönde ilişkili olmasını açıklayabilir.

Din ve toplum boyutu; gelecekte düzenli olarak dini etkinliklere katılmak, yaşadığı toplumda öne çıkan kişilerden olmak gibi hedeflerin gelecekte beklenmesi olarak açıklanmaktadır. Toplum içinde belli bir statüye ulaşmak, lider olmak, başarı elde etmek isteyen ergenin okul yaşamına daha uyumlu olabileceği söylenebilir. Nitekim Koç ve Dilmaç (2020) yaptıkları çalışmada ergenlerin sahip oldukları değerlerin artmasıyla, okula karşı olumlu tutumlarının da artacağını belirtmişlerdir. Değerlerin kişinin toplumsal yaşantısı ve dini yapısı ile olan bağlantısı okula uyum ile din ve toplum boyutundaki gelecek beklentilerinin pozitif yönde ilişkili olmasını açıklayabilir.

Sağlık ve yaşam boyutu; ergenin gelecekte sağlıklı bir yaşam süreceğine inanması olarak ifade edilebilir. Sağlıklı bir bedenin ve ruh sağlığının öğrencilerin okula uyumları için önemli olduğu söylenebilir. Er'in (2006) yapmış olduğu araştırma sonucunda; süregelen hastalığı olan çocukların akademik gelişimlerinin olumsuz etkilendiği görülmüştür. Bu öğrencilerin okula devam etmesinde aksaklıklar olup, sürekli veya aralıklı olarak devamsızlık yapmak zorunda kalma durumları söz konusu olabilmektedir. Sağlık sorunları aynı zamanda bireyin toplumsal uyumunu, aile içi ilişkileri ve benzer ilişkileri olumsuz yönde etkilemektedir. Diğer öğrenciler gibi okulda yeterli vakit geçiremeyen öğrencinin okula uyumu da olumsuz etkilenebilir. Bu noktadan hareketle sağlıklı bireylerin daha çok okula devam etme şansı olduğu için okula uyumlarının daha fazla olabileceği düşünüldüğünde, okula uyum ile gelecek beklentilerinin sağlık ve yaşam boyutunun pozitif yönde ilişkili olmasının sebebi olarak açıklanabilir.

Araştırmada ergenlerin okula uyumları ile gelecek beklentilerinin tüm alt boyutları (iş ve eğitim, evlilik ve aile, din ve toplum, sağlık ve yaşam) arasında bir ilişki bulunsa da bu ilişki düşük düzeyde bir ilişkidir. Geleceğe hazır olmak isteyen ergenin bunun en temel yolu olarak okul hayatını görmesi ve okula uyum sağlamaya çalışması olağandır. Ancak ergenlerin okula uyum sağlamasıyla ilişkili tek etken gelecek beklentileri olmayabilir. Bunun yanı sıra ergen bireyin içinde bulunduğu gelişim özellikleri dikkate alındığında arkadaşlarıyla olan ilişkileri de uyumunu etkileyebilir. Bu nedenle araştırmanın bu bulgusunda ergen gelecek beklentileri ile okula uyum arasındaki ilişki düşük düzeyde kalmış olabilir.

Ergen gelecek beklentileri cinsiyete göre incelendiğinde; ergenlerin *iş ve eğitim* ve *evlilik ve aile* boyutundaki gelecek beklentilerinin cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur. Kızların erkeklere göre iş ve eğitim boyutundaki gelecek beklentilerinin daha yüksek olduğu görülmektedir. 2012 ve sonrası kadın ve erkek toplam okullaşma oranına bakıldığında; Türkiye %84.2 iken çalışmanın yapıldığı ilin okullaşma oranının %53.51 olduğu görülmüştür (TÜİK, 2018). Buradan hareketle iş ve eğitim boyutundaki gelecek beklentilerinin kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha yüksek çıkmasının nedeni araştırmanın yapıldığı bölgede kız öğrencilerin eğitim alma ve iş sahibi olmalarının son yıllarda artması ve bunun da kızların geleceğe yönelik eğitimlerine devam edip iş sahibi olma beklentilerinin artması sebep olmuş olabilir. Evlilik ve aile boyutunda ise erkeklerin kızlara göre gelecek beklentilerinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Çalışmanın yapıldığı ilin kaba evlenme hızının ve doğurganlık hızının Türkiye ortalamasından çok daha yüksek olmasından hareketle (TÜİK, 2019), toplum yapısının evliliğe önem vermesi, ataerkil toplum yapısının devam etmesi, bölgede doğurganlık oranının yüksek olmasından dolayı çok çocuklu aile yapısının yaygın olması, erkeklerin evlilik ve aile boyutunda gelecek beklentilerinin kızların evlilik ve aile boyutundaki gelecek beklentilerinden yüksek çıkmasını açıklayabilir. Ergenlerin *din ve toplum* boyutu ile *sağlık ve yaşam* boyutundaki gelecek beklentileri ise cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermemektedir. Bölgedeki dini anlayışın çoğu ailede benzer şekilde olması, ergenlerin din ve toplum boyutundaki gelecek beklentilerinin

cinsiyete göre farklılaşmamasının sebebi olabilir. Sağlık ve yaşam koşulları açısından iki cinsiyete de benzer imkânlar sağlanması sağlık ve yaşam boyutunda gelecek beklentilerinin cinsiyet açısından farklılık oluşturmamasını açıklayabilir.

Ergenlerin okula uyumları cinsiyete göre incelendiğinde; ergenlerin okula uyum puanlarının cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği görülmektedir. Buna göre, erkeklerin kızlara göre okula uyum puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu, araştırmanın şaşırtıcı sonuçlarından birisi olarak yorumlanabilir. Nitekim çeşitli araştırmalarda, erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla kuralları ihlal ettiği ve daha fazla disiplinsiz davranışlarda bulundukları (Kuş ve Karatekin, 2009; Şenses, 1990; Eripek, 1980), kız öğrencilerin okula uyum puanların erkeklerden daha yüksek olduğu bulgularına ulaşılmıştır (Çetinkaya, Gülaçtı ve Çiftçi, 2019). Mevcut araştırmadaki sonuçların farklılaşmasının sebebi, araştırmanın yapıldığı bölgenin sosyokültürel yapısından kaynaklanıyor olabilir. Sosyokültürel açıdan bölgede tarım ve hayvancılığın yoğun yapılması (TÜİK, 2019) ve ergenlerin okul dışı vakitlerde ailelerine tarım ve hayvancılık işlerinde yardımcı olmaları, bu sebepten dolayı arkadaşlarıyla yeterince vakit geçiremedikleri söylenebilir. Ergenlerin içinde bulundukları gelişimsel dönem dikkate alındığında, arkadaşlarıyla vakit geçirdiklerinde uyumlarının daha yüksek olması olasıdır. Özellikle erkek öğrencilerin bu ağır işlerde ailelerine yardımcı olmaları; okul ortamının okul dışı ortama göre daha rahat ve arkadaşlarıyla birlikte vakit geçirebildiği bir ortam olması nedeniyle kız ergenlere göre uyum puanlarının daha yüksek olmasını açıklayabilir.

Ergenlerin gelecek beklentileri okul türüne göre incelendiğinde; Fen Lisesi'nde öğrenim gören ergenlerin *evlilik ve aile* boyutundaki puanlarının Anadolu Lisesi ve Meslek Lisesi'nde öğrenim gören ergenlerin puanlarından daha düşük olduğu görülmüştür. Fen Lisesi'nin merkezi sınavla daha yüksek puanlı öğrencileri tercih etmesi, Fen Lisesi'nde okuyan ergenlerin sosyal çevrelerinin onlardan akademik ve mesleki gelişimlerine yönelik beklentilere sahip olmaları bu durumun nedeni olarak değerlendirilebilir. *Din ve toplum* boyutunda ise Meslek Lisesi'nde öğrenim gören ergenlerin puanlarının Anadolu Lisesi ve Fen Lisesi'nde öğrenim gören ergenlerin puanlarından, Anadolu Lisesi'nde öğrenim gören ergenlerin puanlarının ise Fen Lisesi'nde öğrenim gören ergenlerin puanlarından daha yüksek olduğu görülmektedir. Meslek Lisesi'ndeki ergenlerin, genel olarak köylerde yaşam süren ailelere sahip olmalarından dolayı geleneksel yapının hâkim olduğu köy kültüründen gelmiş olmaları ve bu geleneksel düşünceden kaynaklı dini yaşantıya önem veren ailelerin değer ve yargılarıyla yetiştirilmiş olmaları etkili olmuş olabilir. *Sağlık ve yaşam* boyutunda Fen Lisesi'nde öğrenim gören ergenlerin sağlık ve yaşam boyutundaki puanlarının Anadolu Lisesi ve Meslek Lisesi'nde öğrenim gören ergenlerin puanlarından daha düşük olduğu görülmektedir. Araştırma yapılan bölgenin sağlık koşulları, sosyal yaşam olanakları Türkiye'de en alt gruptaki iller arasında yer almaktadır (Bulut, 2019). Türkiye'nin akademik açıdan en yüksek performanslı öğrenci grubu olan Fen lisesinde öğrenim gören ergenlerin (Suna, Gür, Gelbal, ve Özer, 2020), Anadolu Lisesi ve Meslek Lisesi'nde öğrenim gören ergenlere göre farkındalık ve gözlem yapabilme düzeylerinin daha yüksek olabileceği değerlendirildiğinde sağlık ve yaşam boyutunda Fen Lisesi'ndeki ergenlerin rasyonel bir bakış açısı geliştirerek daha düşük puan almış olabileceği düşünülebilir. Ayrıca ergenlerin *iş ve eğitim* boyutundaki gelecek beklentilerinin okul türüne göre anlamlı farklılık göstermediği görülmektedir. Ergenlerin hangi okul türünde öğrenim gördüğü fark etmeksizin geleceğe yönelik meslek hedefleri koyarken o mesleği yapabileceğine inanması ve istemesi, okul türü dışında birçok faktörün bu sürece etki etmesinin ergenlerin iş ve eğitim boyutundaki gelecek beklentilerinin okul türüne göre farklılaşmamasına sebep olduğu söylenebilir.

Ergenlerin okula uyumları okul türüne göre incelendiğinde ergenlerin okula uyum puanlarının okul türüne göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir. Mevcut çalışma sonucunda okula uyumun okul türü değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermemesinin sebebi; ergenlerin okulun başarı durumuna ve fiziki koşullarına değil de yaşları itibarıyla sosyal çevrelerine önem vermeleri, ergenlerin okula uyumlarını arkadaş çevreleriyle ilişkili olup, okul türünün etkili olmaması şeklinde açıklanabilir. Ayrıca bölge koşulları itibarıyla nüfusun %63.3'ünün kırsal alanda yaşayan ailelerden oluşması (TÜİK, 2011) ve lise tercihi yapılırken tercih edilecek okulun başarısından ziyade okulun eve yakınlığı ve okul çevresinin dikkate alınması, ergenlerin okula uyum puanlarının okul türüne göre anlamlı bir farklılık göstermemesini açıklayabilir.

Ergen gelecek beklentileri lise tercih sebebine göre incelendiğinde ergenlerin gelecek beklentileri

puanlarının lise tercih sebebine göre anlamlı farklılık gösterdiği görülmektedir. *İş ve eğitim* boyutu ile *evlilik ve aile* boyutunda ailesinin isteği ile tercih yapan ergenlerin diğer nedenlerle tercih yapanlara göre puanları daha düşüktür. Lise tercihinde ergenin isteği yerine kendi isteği doğrultusunda bir okulu tercih ettiren bir ailenin otoriter ebeveynlik tutumuna sahip olduğu düşünülebilir. Bu otoriter tutum altında yaşayan ergenin iş ve eğitim ile evlilik ve aile boyutunda da kendi beklentilerinden daha çok ailenin beklentileri etkili olabilir. Bu nedenle bu alt boyutlardaki puanlar düşük çıkmış olabilir. Göncü-Akbaş ve Okutan'ın (2020) çalışmasında demokratik aile yapısına sahip olan lise öğrencilerinin meslek seçimine ilişkin kariyer kaygısının düşük olması da mevcut araştırma bulgusunu destekler niteliktedir. *Din ve toplum* boyutunda ailesinin isteğine göre tercih yapanların puanlarının kendi isteği ve kendisi ile ailesinin ortak isteğine göre tercih yapan ergenlerin puanlarından daha düşük olduğu görülmektedir. Lise tercihini belirlerken ailenin sözünün geçmesi, ailenin otoriter bir ebeveynlik stiline sahip olduğunu gösterebilir. Bu otoriter tutumu sürekli hisseden ergenin süper egoyu temsil eden din ve toplum gibi unsurlara yönelik gelecek beklentilerinin düşük olabileceği söylenebilir. *Sağlık ve yaşam* boyutunda ailesinin isteği ile tercih yapan ergenlerin gelecek beklenti puanlarının düşük olmasının sebebi de benzer şekilde ebeveynlerinin otoriter aile yapısına sahip olma ihtimalleri nedeniyle bağımsızlık duyguları yerine baskı hissetmeleri olabilir.

Ergenlerin okula uyumları lise tercih sebebine göre incelendiğinde kendi isteği ile lise tercihi yapan ergenlerin ailesinin isteğine ve diğer nedenlerle lise tercihi yapan ergenlere göre okula uyum puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Araştırma sonucunun sebebi, ergenin kendi seçimlerinin sonucunu kabul etmesi olabilir. Kendisi ve ailesinin ortak isteğine göre tercih yapan ergenlerin ailesinin isteğine, puana ve diğer nedenlere göre tercih yapan ergenlere göre okula uyum puanları daha yüksek olduğu görülmektedir. Yapıcı ve güven verici aile tutumları bireyin kendine olan inancını artırır. Bu inançlardan birinin de kariyer tercihinin yön veren inançlar olduğu düşünüldüğünde, ailelerin bu süreçte aktif rol almalarının önemli olduğu görülmektedir. Ayrıca aktif başa çıkma stratejileri olan ergenlerin okula aidiyetlerinin daha fazla olduğu görülmektedir (Akıncı-Gökdağ ve Düşünceli, 2020). Dolayısıyla mevcut araştırmanın sonucu, ergenin ailesinden sosyal destek alması ve bu sayede okula yönelik olumlu tutum geliştirmesi ile bağlantılı olabilir.

Yapılan incelemeler doğrultusunda ergenlerin gelecek beklentileri ve okula uyumları arasındaki ilişki ile bu değişkenlerin cinsiyet, okul türü, lise tercih sebebi gibi faktörlerle ilişkisi ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda araştırma sonuçlarının ergenlerin ruh sağlığını koruma sürecinde önleyici ve geliştirici çalışmalar yapılmasına zemin teşkil edeceği düşünülmektedir.

Bu araştırmanın sunduğu önemli sonuçların yanında bazı sınırlılıklara sahip olduğu söylenebilir. İlk olarak çalışmanın katılımcıları Türkiye'nin Doğu Anadolu bölgesindeki bir ilde üç devlet okulunda öğrenim gören 651 lise öğrencisi ile sınırlıdır. Yapılacak çalışmalarda Türkiye'nin farklı bölgelerinde öğrenim gören öğrencilerin de çalışmaya dâhil edilerek daha büyük ölçekte bir araştırmanın yapılması önerilebilir. Öz bildirimli veri toplama araçlarının kullanılması ise araştırmanın ikinci bir sınırlılığı olarak değerlendirilebilir. Farklı ölçme araçlarının ve ölçme yöntemlerinin kullanılması yapılacak çalışmalarda ergenlerin okula uyumları ve gelecek beklentileri ile ilgili daha ayrıntılı sonuçlara ulaşılmasına yardımcı olacaktır. Ayrıca araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda uygulamaya yönelik önerilerde bulunulabilir. Çalışmanın yapıldığı bölgedeki eğitim-öğretim kurumlarında velilere ve öğrencilere yönelik eğitim-seminer vb. etkinliklerin planlanmasının eğitimin temel yapı taşlarından olan veliler ve öğrencilerin farkındalıklarının artırılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Yazarların Beyanı

Araştırmacıların katkı oranı beyanı: Veriler birinci yazar tarafından toplanmıştır. Her iki yazar da, araştırmanın giriş, yöntem, bulgular, sonuç ve tartışma bölümlerine katkıda bulunmuştur. Araştırmaya katkı oranı beyanı birinci yazarın %60, ikinci yazarın %40 şeklindedir.

Etik Kurul Kararı: Araştırma verilerinin toplanması için Sakarya Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'ndan (Sayı: 61923333/050.99/) izin alınmıştır.

Çatışma beyanı: Herhangi bir kişi, kurum ya da kuruluşla çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Destek ve teşekkür: Araştırmanın yürütülmesi sürecinde herhangi bir destek alınmamıştır.

Kaynaklar

- Akıncı-Gökdağ, Ö. ve Düşünceli, B. (2020). Ergenlerin okula aidiyet duyguları ve başa çıkma stratejilerinin incelenmesi. *Trakya Eğitim Dergisi*, 10(3), 815-834. <https://doi.org/10.24315/tred.647828>
- Aktaş, E. (2016). *Ergenlerin psikolojik dayanıklılıkları ile gelecek beklentileri arasındaki ilişki* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- Arslan, G. ve Tanhan, A. (2019). Ergenlerde okul aidiyeti, okul işlevleri ve psikolojik uyum arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Yaşadıkça Eğitim*, 33(2), 318-332. <https://doi.org/10.33308/26674874.2019332127>
- Baş, N. ve Altun, F. (2020). Ortaokul öğrencilerindeki gelecek beklentilerinin açıklanmasında okula bağlılık, okul yaşam kalitesi ve akademik başarının rolü. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24(1), 197-213.
- Bağçeli-Kahraman, P. (2018). Okul öncesi dönem çocuklarının okula uyum sürecine ilişkin anaokulu öğretmenlerinin ve annelerinin görüşleri. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 2(1), 3-20. <http://dx.doi.org/10.24130/eccd-jecs.196720182144>
- Bener, Ö. ve Günay, G. (2013). Gençlerin evlilik ve aile yaşamına ilişkin tutumları. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(1), 1-16.
- Birch, S. H. ve Ladd, G. W. (1997). The teacher-child relationship and children's early school adjustment. *Journal of School Psychology*, 35(1), 61-79. [https://doi.org/10.1016/S0022-4405\(96\)00029-5](https://doi.org/10.1016/S0022-4405(96)00029-5)
- Bulut, H. (2019). Türkiye'deki illerin yaşam endekslerine göre kümelenmesi. *Journal of Natural & Applied Sciences*, 23(1), 74-82. <https://doi.org/10.19113/sdufenbed.444143>
- Çetinkaya, B., Gülaçtı, F. ve Çiftçi, Z. (2019). Lise öğrencilerinin okula ilişkin tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(20), 1-14.
- Demirci, E. (2019). *İlkokul birinci sınıf öğrencilerinin sosyal becerileri ve okula uyum durumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Duncan, G. J., Dowsett, C. J., Claessens, A., Magnuson, K., Huston, A. C., ... Japel, C. (2007). School readiness and later achievement. *Developmental Psychology*, 43(6), 1428-1446. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.43.6.1428>
- Durnalı, M., Filiz, B. ve Aydın, E. (2018). Okula uyum ölçeğinin Türk kültürüne uyarlanması. *Sakarya University Journal of Education*, 8(3), 115-127. <https://doi.org/10.19126/suje.357548>
- Ege, A. (2018). *Ergenlerin sorunlarının ve algıladıkları sosyal desteğin gelecek beklentilerine etkilerinin incelenmesi: Altındağ örneği* (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Er, M. (2006). Çocuk, hastalık, anne-babalar ve kardeşler. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 49, 155-168.
- Eripek, S. (1980). *Ankara ili merkezinde bulunan ortaöğretim kurumlarında disiplin uygulamaları ve bu uygulamaların uyum sorunları yönünden değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Fergusson, D. M. ve Horwood, L. J. (1995). Early disruptive behavior, IQ, and later school achievement and delinquent behavior. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 23(2), 183-199. <https://doi.org/10.1007/BF01447088>
- Göncü-Akbaş, M. ve Okutan, E. (2020). Lise öğrencilerinin kariyer kaygısına yönelik alan araştırması: Antalya ili örneği. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 8(20), 158-177.
- İkizoğlu, M., Önal-Dölek, B. ve Gökçearslan Çifci, E. (2007). Çalışan çocukların sorunları ve geleceğe ilişkin

- beklentileri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 18(2), 21-36.
- İnal, G. (2012). Okula başlama ve uyum süreci. F. Alisinanoğlu (Ed.), *İlköğretime hazırlık ve ilköğretim programları* (s. 75-98) içinde. Ankara: Maya Akademi.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel yayınevi.
- Koç, A. ve Dilmaç, B. (2020). Ergenlerin sahip oldukları değerler ile okula karşı tutumları ve okul tükenmişliği arasındaki yordayıcı ilişkiler. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Ereğli Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(2), 175-185. <https://doi.org/10.51119/ereegf.2020.4>
- Kuş, Z. ve Karatekin, K. (2009). Öğrencilerin okul ortamında kurallara uygun davranma yeterliklerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(1), 183-196.
- McWhirter, E. H. ve McWhirter, B. T. (2008). Adolescent future expectations of work, education, family, and community development of a new measure. *Youth & Society*, 40(2), 182-202. <https://doi.org/10.1177/0044118X08314257>
- Ruckstuhl-Valenti, T. (t.y.). *Anxiety and phobias "if your own mind is lying to you, you need another opinion"*. 4 Mart 2021 tarihinde http://www.therapistseattle.net/assets/pdfs/anxieties_phobias.pdf adresinden erişildi.
- Savcı, H. (2016). *Ergenlerin çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile gelecek beklentileri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Senemoğlu, N. (2020). *Gelişim, öğrenme ve öğretim: Kuramdan uygulamaya* (27 bs.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Şimşek, H. (2012). Güneydoğu Anadolu bölgesindeki lise öğrencilerinin gelecek beklentileri ve gelecek beklentilerini etkileyen faktörler. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 5(1), 90-109.
- Springer, A. E., McQueen, A., Quintanilla, G., Arrivillaga, M. ve Ross, M. W. (2009). Reliability and validity of the Student Perceptions of School Cohesion Scale in a sample of Salvadoran secondary school students. *BMC International Health and Human Rights*, 9(30), 1-9.
- Suna, H. E., Gür, B. S., Gelbal, S. ve Özer, M. (2020). Fen lisesi öğrencilerinin sosyoekonomik arka planı ve yükseköğretime geçişteki tercihleri. *Yükseköğretim Dergisi*, 10(3), 356-370. <https://doi.org/10.2399/yod.20.734921>
- Şenses, V. (1990). *Tokat ili merkez ve ilçe ortadereceli okul öğrencilerinin disipline aykırı davranışlarda bulunma nedenlerinin araştırılması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- TÜİK, (2011). Türkiye İstatistik Kurumu. Mart 2020 tarihinde <https://biruni.tuik.gov.tr/ilgosterge/?locale=tr> adresinden erişildi.
- TÜİK, (2018). Türkiye İstatistik Kurumu. Mart 2020 tarihinde <https://biruni.tuik.gov.tr/ilgosterge/?locale=tr> adresinden erişildi.
- TÜİK, (2019). Türkiye İstatistik Kurumu . Mart 2020 tarihinde <https://biruni.tuik.gov.tr/ilgosterge/?locale=tr> adresinden erişildi.
- Tuncer, M. (2011). Yükseköğretim gençliğinin gelecek beklentileri üzerine bir araştırma. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 6 (2), 935-948.
- Verdugo, L. ve Sánchez-Sandoval, Y. (2018) Predictive capacity of psychopathological symptoms for Spanish adolescents' future expectations. *Open Access Library Journal*, 5, e4546. <https://doi.org/10.4236/oalib.1104546>
- Yavuzer, H., Demir, İ., Meşeci, F. ve Sertelin, Ç. (2005). Günümüz gençliğinin gelecek beklentileri. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, 93-103.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

From birth to the last moment of life, people pass through different developmental processes. Adolescence is a developmental period that attracts researchers' attention because of the rapid changes in many aspects such as physical, sexual, emotional, moral, social, spiritual, personality and identity development. Future goals usually begin to form during adolescence and greatly affect adulthood. This makes adolescence an important topic worth researching. On the other hand, attending school covers a considerable part of adolescents' lives and has an effective role in forming their future goals.

Future expectation, in general term, express expectations of individuals from the future social life and with whom, where and what kind of life they expect in the future (İkizoğlu, Önal-Dölek & Gökçearslan Çiftçi, 2007). Individuals' positive perspectives of the future help them fulfill their future goals and enjoy life. In this context, individuals' expectations for the future have great importance for both themselves and society (Yavuzer, Demir, Meşeci, & Sertelin, 2005). While thinking ahead motivates the individual's daily behavior, it acts as a protective factor in adolescents' mental health by influencing choices, decisions, and future activities. For adolescents, school life is a significant experience that can affect this process. It can be predicted that the psychological well-being of adolescents who can adapt to school will also be affected by this situation. That is why this study also examines adolescents' adaptation to school. This study aimed to analyze a) the relationship between adolescents' future expectations and their adaptation to school, and b) adolescents' future expectations and status of adaptation to school according to the variables of gender, school type, and reason of school preference. Examining the factors affecting adolescents' mental health, such as school adjustment and future expectations, may contribute to preventive studies on this issue.

Method

The research was carried out in a scanning model using quantitative data collection techniques to examine the relationship between adolescents' future expectations and school adjustment. The research study group consists of 651 adolescents (407 female and 244 male) studying in three different secondary education institutions affiliated with the Ministry of National Education in the Eastern Anatolia region. The data in the research was collected within scientific methods using The Adolescent Future Expectations Scale, School Adjustment Scale, and a personal information form. To collect research data, we obtained necessary permissions from in the first stage the Social and Human Sciences Ethics Committee of Sakarya University (Number: 61923333/050.99/), and in the second stage, the National Education Directorate of the province where the study was conducted, and participants shared their data for use in the study in line with the voluntary principle.

To look at the relational values between the sub-dimensions of adolescents' future expectations and their adjustment to school, due to the non-normal distribution of data, Spearman Rank Correlation analysis, one of the non-parametric methods, was used. Since the data obtained from the scales did not meet the assumptions of normality, we used the Kruskal-Wallis test to examine whether there is a significant difference between more than two variables among non-parametric methods. We used the Mann-Whitney U test to analyze the paired comparison between variable groups.

Results

There was a low level, positive, statistically meaningful relationship between adolescents' future expectations (work and education, marriage and family, religion and society, health and life) and school adjustment. Adolescents' future expectations and adaptation to school differ significantly according to gender and school preference, and their future expectations differ according to school type. Female adolescents have higher future expectations in job and education dimensions and lower in marriage and family dimensions than male adolescents. Adolescents' future expectations regarding religion and society and health and life do not differ significantly according to gender. Also, male adolescents have higher school adjustment scores than female adolescents.

In the dimension of marriage and family, the scores of the adolescents studying at the Science High School are lower than the scores of the adolescents studying in Anatolian High School and Vocational High School. In the dimension of religion and society, the adolescents studying at the Vocational High School score higher than the adolescents studying at the Anatolian High School and Science High School. The adolescents studying at the Anatolian High School have higher scores than the adolescents studying at the Science High School. In the dimension of health and life, scores of the adolescents studying at the Science High School are lower than the scores of the adolescents studying in Anatolian High School and Vocational High School. Adolescents' future expectations and school adjustment scores do not differ significantly according to school type in the dimension of work and education.

In the dimension of work and education, and marriage and family, the adolescents who choose their school according to family's request had lower scores than adolescents who choose their school themselves, with family and individual consensus due to their achievement score. In terms of religion and society dimension, the scores of the adolescents who choose their school according to family's request are lower than adolescents who choose their school with their own wish, with family and individual consensus. The scores of the adolescents who chose the "other" option are lower than the adolescents who chose according to their wish and with the common wishes of themselves and their families. In the dimension of health and life, the scores of the adolescents who choose their school according to family's request are lower than the scores of the adolescents who marked their own wishes, the common wishes of themselves and their families, and their achievement score; and the scores of the adolescents who marked the option "other" are lower than the adolescents who marked their own wish and their achievement score. Also, adolescents who choose their own school have higher school adjustment scores than adolescents who choose their school with family requests and for other reasons. Adolescents who choose according to the common wishes of themselves and their families have higher school adjustment scores than adolescents who chose according to the wishes of their families, scores, and other reasons.

Conclusion

The relationship between adolescents' future expectations and their adaptation to school and the relationship of these variables with factors such as gender, school type, and the reason for school preference was intended to reveal. Accordingly, the research results may constitute the basis for preventive and improving studies in protecting the mental health of adolescents.